

Kommentti Seppo Lindblomille*

HEIKKI KOSKENKYLÄ

Pääjohtaja *Seppo Lindblom* esitteli esitelmän-
sä alkuosassa pankkikriisin syytä. Tähän syiden
listaan ei juuri ole lisättävää. Suomen osalta
pätee pitkälti sama selitysten lista ja erittely,
kuin Norjan osalta.¹ Norjassa on käytetty sa-
nontoja: bad luck, bad policies ja bad banking.

Tämän pankkikriisin syiden jaottelun esitti
ensimmäisenä Norjan Pankin pääjohtaja *Her-
mod Skånland* vuonna 1991. Norjassa on teh-
ty jo kolmekin julkaistua selvitystä pankkikrii-
sin syistä, seurauksista ja siihen liittyvistä toi-
menpiteistä. Viimeisin ilmestyi tänä syksynä.
Se on »Bankkriisen», NOK 1992:30. Jatkoa aja-
tellen myös Suomessa olisi aihetta laatia vasta-
avaanlaisia selvityksiä.

Lindblomilla oli selvästi positiivinen sävy
pankkisektorin pitkän ajan näkymistä ja varsinkin
Postipankin osalta, vaikka pankkien tämän
hetken tilanne on huono ja hänen arvionsa mu-
kaan pysyy huonona vielä useita vuosia.

Pankkien mittava tukeminen julkisin varoin
on välttämätöntä. Samalla linjalla ollaan myös
Norjassa ja Ruotsissa. Tanskassa sen sijaan on
lähdetty siitä, että pankit hoitakoot omat asi-
ansa kuntoon. Saa nähdä, kestääkö tämä linja
jos jokin suuri pankki ajautuu vakaviin ongel-
miin. Tuskinpa meidän yksin kannattaisi läh-

teä kokeilemaan pankkikonkurssien vaikutus-
ta. Joka tapauksessa jouduttaisiin turvaamaan
tallettajat ja ulkomaiset velkojat. Toisaalta
pankkien välinen fuusio tai alasajo, kuten Ruot-
sissa sanotaan »under ordnade former» eli jär-
jestyneesti, on mahdollista ja välttämätöntä
meilläkin. KOP:n ja STS:n fuusio on tästä esi-
merkki ja tuskinpa vielä on haudattu lopulli-
sesti SKOP:n ja SPS:n yhteensulautumista joko
KOP:iin tai Unitakseen.

Kautta taloushistorian on eri maissa pank-
kikriisejä ja yksittäisten pankkien ongelmia rat-
kaistu fuusiolla tai »hallitulla alasajolla»,
yleensä enemmän fuusion kautta. Näin tapah-
tui Suomessakin 1930-luvun alun pankkikrii-
sissä. Pankkien konkurssit ovat keskittyneet
lähinnä USA:han, mutta yksittäisiä tapauksia
on ollut toki muuallakin.

Lindblom totesi, että Suomen liikepankkitoi-
minta on jo nyt varsin keskittyntä ja että fuu-
sioiden tulisi olla liiketaloudellisesti kestävä-
lä pohjalla. Hänen mielestään pankkien luku-
määrä ei saisi supistua liiaksi.

Olen tästä samaa mieltä. Liiallinen keskit-
tyminen voi aiheuttaa useita ongelmia. Ensinnäkin,
koronmuodostus rahamarkkinoilla voi-
si etäännyttää »kilpailullisuudesta» ja muuttua ny-
kyistäkin enemmän pankkien väliseksi »pelik-
si». Tällöin varsinkin lyhyen rahan markkinoiden
kytkentä pankkien luotonantokäyttäyty-
miseen väljenisi. Toiseksi, pankkien asema
suhteessa sääteleviin (valvoviin) viranomaisiin
tulisi »epänormaalisti». Valvonta on tehok-
kaampaa jos on useita pankkeja, koska henki-

* Kommenttipuheenvuoro pääjohtaja Seppo Lind-
blomin esitelmään »Pankkikriisistä selvittää – mutta
hitaalla aikataululla»

¹ Ks. Koskenkylä ja Pensala, Pohjoismaiden pank-
kikriisi ja viranomaisten tukitoimenpiteet, Kansan-
taloudellinen aikakauskirja 1992:4.

lösuhteet eivät tällöin ole niin läheisiä kuin harvainvaltaisessa pankkisysteemissä. Kolmanneksi, rahoitusmarkkinoiden tasapaino saattaisi tulla pitkällä ajalla entistäkin epävakammaksi pankkisektorin keskittyessä liiaksi. Ja lopuksi, kaikki edellä mainitut tekijät yhdessä saataisivat tehdä rahapolitiikan nykyistäkin tehotomammaksi tai sitten olisi uudelleen turvaututtava pankkien luotonannon kiintiöintiin ym. hallinnollisiin keinoihin.

Toisaalta, pankkien huonosta kannattavuudesta johtuen fuusioita ei voitane välttää kokonaan. Pankkien saneeraus on yleensä helpompi tehdä fuusion yhteydessä kuin muuten.

Mikä on pankkien rakenteellinen tilanne muissa pohjoismaissa?

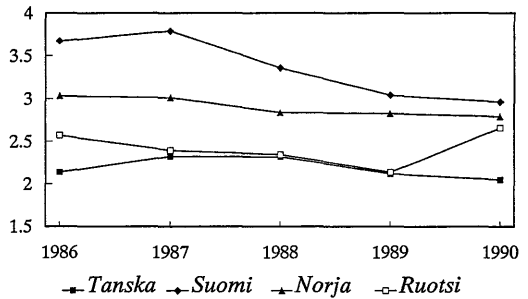
Seuraavissa kuvioissa on tarkasteltu tilannetta Norjassa, Ruotsissa, Suomessa ja Tanskassa.² Henkilöstön lukumäärä on selvästi alhaisin Norjassa, muut pohjoismaat ovat samalla tasolla eli noin 50 000 henkilön paikkeilla, mutta väestöä kohden Ruotsi on lähellä Norjan tasoa. Siis Suomessa ja Tanskassa on suhteellisesti selvästi eniten pankkitoimihenkilöitä pohjoismaista. Suomessa ja Tanskassa yhtä pankkitoimihenkilöä kohden on 100 henkeä, Norjassa 155 ja Ruotsissa 190.

Myös sivukonttorien lukumäärässä on Norja alimmalla tasolla, noin 1 600:lla konttorilla. Tässäkin suhteessa Ruotsi on väestöä kohden lähellä Norjan tasoa. Suomessa on selvästi eniten konttoreita. Suomessa on konttoria kohden 1 500 henkeä, Tanskassa 1 700, Norjassa 2 300 ja Ruotsissa 2 600.

Pankkeja on Tanskassa ja Norjassa noin 200. Näissä maissa on vain yksi paikallispankkisektori – säästöpankit. Suomessa ja Ruotsissa on vieläkin noin 400 pankkia, koska näissä maissa on kaksi paikallispankkisektoria. Suomen tilanne on Säästöpankki Suomen synnyttyä kyläkin muuttumassa.

Nämä luvut viittaavat siihen, että Suomen osalta on edelleen huomattavia vähennys- ja sa-

Kuvio 1. Pohjoismaiden pankkien toimintakulut/tase (%), 1986–90.

Lähde: OECD Bank Profitability, 1992

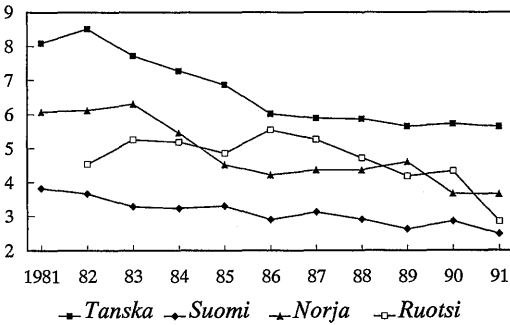
neeraustarpeita pankkien lukumäärässä (varsinkin pienten pankkien osalta), konttoreissa ja henkilöstön määrässä. Ohessa kuviossa 1 on esitetty toimintakulujen suhde taseeseen pohjoismaiden pankeissa. Suomessa tämä suhde on ollut pohjoismaiden korkein. Olen Lindblomin kanssa samaa mieltä siitä, että henkilöstökulujen karsiminen ei ratkaise pankkien ongelmia eivätkä suuret henkilöstökulut edes ongelmien primäärinen syy. Kannattavuuden ollessa erittäin huono on kaikkia kuluja kuitenkin pakko karsia. Kuten Lindblom totesi, huono korkokate ja ns. korkoloukku ovat Suomen pankkien suurin yksittäinen ongelma, varsinkin sitten kun luottotappiot on saatu hallintaan. Suomessa on selvästi alhaisin suhteellinen korkokate pohjoismaista (kuvio 2). Korkoloukulle on tehtävä jotain jatkossa, ilmeisesti luovuttava peruskorkosidonaisuudesta ja ehkä samalla koko peruskorosta. Norjassa peruskorosta luovuttiin vuonna 1988.

Kaiken kaikkiaan voidaan arvioida, että Suomen ja Ruotsin pankkikriisi muodostuu pohjoismaiden pahimmaksi lähivuosien aikana. Norjalla on kyllä edelleen ongelmia, mutta julkiset tukitoimenpiteet ovat jo nyt ylittäneet Ruotsissa ja Suomessa Norjan vastaavat (kuviot 3 ja 4 luottotappioista, eroja luottotappioiden kirjaamisessa ks. Koskenkylä ja Pensala, ma 1992:4.). Talouden yleinen tilanne vaikuttaa ratkaisevasti siihen, milloin pankkikriisi alkaa hellittää.

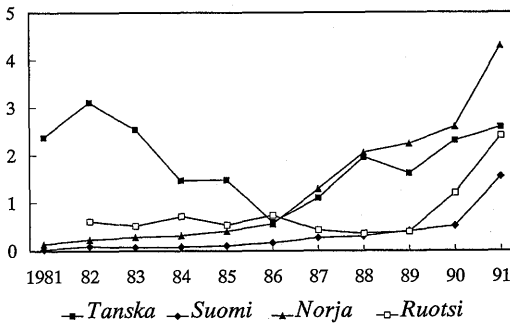
Suurin avoin ongelma pankkikriisin hoidos-

² Osa kuvioista on esitetty em. kirjoituksessa KAK 1992:4.

Kuvio 2. Pohjoismaiden pankkien korkokate/kokonaisluotonanto (%), 1981–91.

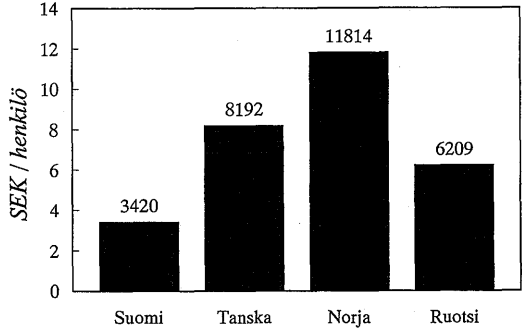

Kuvio 3. Pohjoismaiden pankkien luottotappiot/kokonaisluotonanto (%), 1981–91.

sa on kysymys siitä, miten pankkien omistajien vastuu toteutuu. Äskettäin julkistettujen valtion vakuusrahaston tukitoimien yleisten ehtojen mukaan »tuettavan pankin omistajien taloudellinen vastuu pyritään toteuttamaan niin laajalti kuin mahdollista». Mitä tämä tarkoittaa käytännössä? Jos pankit toipuvat kannattaviksi julkisen tuen avulla ja osakekurssit nousevat jatkossa, niin osakkeenomistajien tappioksi jää vain menetetty osinko muutamalta vuodelta. Tämä ei ole kovin suuri tappio verrattuna kymmeneen tuhansiin konkurssin tehneisiin yrityksiin, joissa omistajat ovat menettäneet paitsi osakkeiden arvon, usein myös henkilökohtaisen omaisuutensakin. Mutta jos pankit maksavat takaisin esim. 10–20 vuoden kuluessa kaiken saamansa julkisen tuen, niin osingon menetys voi muodostua varsin suurek-

Kuvio 4. Pohjoismaiden pankkien luottotappiot/väestö, 1987–1991.

si ja pitkäaikaiseksi. Riittääkö tämä omistajien mahdollisimman suuren vastuun toteutumiseksi?

Norjassa päädyttiin kahden pankin (Kreditkassen ja Fokus) osalta osakkeiden arvon nol-laukseen. Ja nyt on DnB (Den norske Bank), Norjan suurin liikepankki, lähellä tätä tilannetta. Ruotsissa keskustelu tästä asiasta on vasta alkanut. Norjassa näiden kolmen liikepankin osakkeiden nimellisarvoa alennettiin ensin (esim. DnB 100 NOK:sta 10 NOK:iin) ja vasta myöhemmin tuli nollaus. On todennäköistä, että Norjassa osakepääoman nol-laukseen mentiin varsin herkästi ja nopeasti, koska pankkien omistus haluttiin pitää norjalaisilla. Tämä nationalistinen painotus ulkomaalaisomistuksen suhteen on tullut ilmi usein, mm. Norjan ETA neuvotteluissa. Pankkien omistus pidetään mieluummin valtiollisena kuin yksityisellä ulkomaalaisella. Ruotsissa keskustelut viittaavat siihen, että porvarillinen hallitus haluaa pitää pankit kaikin keinoin yksityisenä eikä sillä ole väliä, ovatko omistajat ruotsalaisia vai ulkomaalaisia.

Suomen pankeilla oli omia pääomia jäljellä vuoden 1992 alussa vielä noin 40 miljardia markkaa. Tästä syövät vuoden 1992 tappiot vajaat puolet. Jos tappiot vuonna 1993 ovat samaa suuruusluokkaa, olisivat koko pankkisektorin omat pääomat lähes loppu vuodenvaihteessa 1993/1994. Nollauskysymys otettiin Norjassa esille pankeittain siinä vaiheessa kun

ao. pankin omat pääomat menivät nolnaan. Useimmat pankit eivät vielä vuoden 1992 tilinpäätöksessä ole Suomessa tässä tilanteessa (pl. SKOP ja SPS). Vuoden 1993 tuloskehitys on siis tässä suhteessa ratkaisevaa. Jos tulokset muodostuvat kovin huonoiksi, luulen, että ainakin osakkeiden nimellisarvon alennusta joudutaan arvioimaan uudesta näkökulmasta. Ruotsissa tehtävät ratkaisut vaikuttavat varmasti Suomenkin ratkaisuihin, varsinkin kun Norja on jo antanut yhden esimerkin. Ruotsin keskustelu viittaa siihen, että osakkeiden nimellisarvoja voitaisiin alentaa, mutta nollausta ei haluta tehdä.

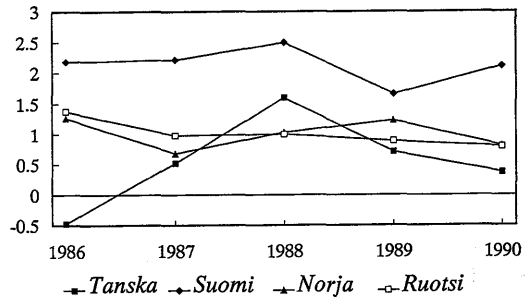
Pankkeja täytyy valvoa jatkossa nykyistä paremmin. Tähän on muuallakin kiinnitetty huomiota. Siteeraan tässä presidentti *Mauno Koiviston* teosta »Väärää politiikkaa», sivulta 244. Mauno Koivisto kirjoittaa:

Tavan takaa esitetään myös olettamusta, että ihmiset oppisivat virheistänsä. Perustellumpi lienee kuitenkin olettamus, että vahingosta vihastutaan eikä viisastuta, minkä takia yleensä ei kannata olettaa koettelemusten kasvattavan kunnolliseen käyttäytymiseen»

(esitelmästä Turun yliopistossa 4. 11. 1977). Tämä syvälinen toteamus on erityisesti pankkien valvojien syytä pitää mielessä tulevaisuudessa.

Menossa oleva pankkikriisi on enemmän vakavaraisuusongelma kuin kannattavuusongelma. Lisäksi kyseessä on pankkien tuloksen jakautuman ongelma. Kaikki uusi pankkitoiminta voi nytkin jo lamasta huolimatta olla varsin kannattavaa. Rasitteena on vain aiempien vuosien virheiden aiheuttamat suuret tappiot. Tälle tappiosumalle haetaan nyt rahoittajaa eikä muita tule löytymään kuin Suomen valtio ja siten veronmaksajat.

Kuvio 5. Pohjoismaiden pankkien muut tuotot/tase (%), 1986–90.

Lähde: OECD Bank Profitability, 1992

Pankkien tuloksen jakautumisen ongelma tarkoittaa sitä, että suhteellinen korkokate on Suomessa aivan liian alhainen (ks. kuvio 2). Korkokatteen suhde luotonantoon on saatava nousemaan nykyisestä kaksinkertaiseksi. Toisaalta muiden tuottojen osuus (ks. kuvio 5) on ollut Suomessa vähittäispankkitoiminnassa liiankin suuri. Muissa tuotoissa on liian suuret riskit vähittäispankeille, erityisesti sijoitustoiminnassa. Suomeen tulisi perustaa myös pari varsinaista investointipankkia. Nythän niitä ei ole yhtään.

Pankkitoiminnan koko tulee supistumaan Suomessa jo 1990-luvun puoliväliin mennessä suuresti. Toimihenkilöitä jää ehkä 30 000–35 000 (nykyisin 46 000), konttoreita jää noin 2 000 (nykyisin vajaat 3 000) ja pankkeja jää 200–300 (nykyisin noin 400). Pankkien lukumäärä tulee riippumaan siitä, poistuuko säästöpankkisektori kokonaan fuusion kautta (KOP:hen tai Unitakseen) ja osuuspankkisektorin fuusionopeudesta. Joka tapauksessa jatkossakin on tilaa ja tarvetta kaikenkokoisille pankeille.